

Hovoří Luboš Merhaut

(E*forum, 29. 10. 2014)

Proneseno při představení nových antologií IPSL v knihkupectví Ostrov 23. října 2014.

Čtení o Jaroslavu Haškovi zahrnuje třiatřicet textů z let 1919–1948, textů většinou nerozsáhlých – jde převážně o kritické a polemické články, které zachycují různorodé, často protikladné názory, interpretace a postoje. Slovo *ohledávání* v podtitulu má naznačit, jak obtížně se literární kritika a historie vyrovnávaly v sledovaných desetiletích s psaním Jaroslava Haška, s jeho bezprostředností a antiliterárností. A hlavně s jeho *Osudy dobrého vojáka Švejka* za světové války, jimž byla a je pozornost věnována především. Nešlo přitom jen o výklad tohoto románu a jeho ústřední postavy, ale i o to, jak je tento román čten, proč je tak úspěšný, jak by měl, nebo neměl být čten, případně kým by měl být čten, jak jej lze překládat, adaptovat divadelně či filmově, resp. aktualizovat ideově a politicky. Jde tedy o *ohledávání* významových, literárních i mimoliterárních možností, jak na Haška a Švejka nahlížet. A nejde jen o čtení o Haškovi, ale o dílčí, specifický průhled do proměn dobové literární a společenské diskuse.

Podtitul by tedy mohl znít i *zmatek* nebo *víření 1919–1948* – s důrazem na naznačenou pestrost ohlasů. Nebo třeba na měnlivou základní charakteristiku Švejka. Je tu dílem humoristickým, satirickým, ironickým, groteskním, dadaistickým, válečným, pacifistickým, negativistickým, optimistickým, proletářským, angažovaným i neangažovaným, výsměchem angažovanosti, dobovým dokumentem i nadčasovou výpovědí, lidovou četbou i moderním dílem světového formátu atd. atp. „*Víření*“ je ovšem rovněž přínosným střetáváním různých pojetí a aspektů...

Další možností by bylo *míjení 1919–1948*: plynulo a dodnes plyne např. ze ztotožňování obrazu a tzv. reality, vypravěče a autora, či Švejka a Jaroslava Haška, nebo z všeobecné představy o *Osudech* jako o snadném, humoristickém „vyprávění o lidovém šibalovi“. Zuzující, ale ne zcela zkreslující by byl podtitul *švejkování 1919–1948*: postava „dobrého vojáka“ Švejka byla nahlížena často jako typ nebo (až dokonce skutečný) příklad českého vojáka za první světové války v rakousko-uherské armádě, resp. jako ztělesnění české mentality. Byla tak hodnocena především z hlediska národních a morálních hodnot. Jde tedy o zvláštní fenomén – vychytralé ulevváctví, které v podstatě s vlastním románem nesouvisí. Podobný problém by zachytilo slovo *zmocňování (se) 1919–1948*: Haškova populární kniha byla přirozeně předmětem směrového a ideologického přisvojování – interpretací, které Švejka využívaly a aktualizovaly v pozitivním nebo negativním smyslu jako příklad pro politické účely a v prosazování – s nimi často spjatých – představ o umění a literatuře.

Do podtitulu by se rozhodně hodila slova *objevování*, příp. *nalézání 1919–1948*: Od počátku dvacátých let sledujeme množství momentů inspirativních, pro výklad Haškova díla významných a z literárněhistorického hlediska pozoruhodných. Svébytný impuls představoval např. ohlas *Osudů* v Německu, ukazující Švejka zřetelně jako jedinečný literární typ, překračující hranice národní i stylové. Mnohé z toho, co lze považovat za zásadní, resp. k čemu se haškovské bádání později vracelo či dopracovalo, zaznělo již v těchto letech, v bezprostředních ohlasech. V tomto smyslu završuje antologii studie Jana Grossmana, která svým způsobem resumuje důležitý motiv dřívější a otevírá nové, moderní možnosti porozumění mnohostrannému Haškovu dílu.

Bylo by možné zvažovat a popisovat další varianty podtitulu. Myslím však, že uvedené ukázky postačí. Přiznám se jen, že jsem nejprve razil prosté znění: *1919–1948*. A jsem rád, že mne redaktorka Eva Jelínková „donutila“ alespoň jedno slovo dodat (a mohl jsem ho dnes „ohledat“). Za to a skvělou spolupráci jí děkuji, stejně jako Jiřímu Císlerovi, studentkám a studentům SPŠG, kteří se podíleli na sazbě knihy, a všem, kdož pomohli. Dobrý večer a dobré čtení!

www.ipsl.cz